

w sprawie: przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Czerwonka na lata 2013 – 2017”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) Rada Gminy Czerwonka uchwala, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Czerwonka na lata 2013-2017” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej Uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Czerwonka.

§ 3

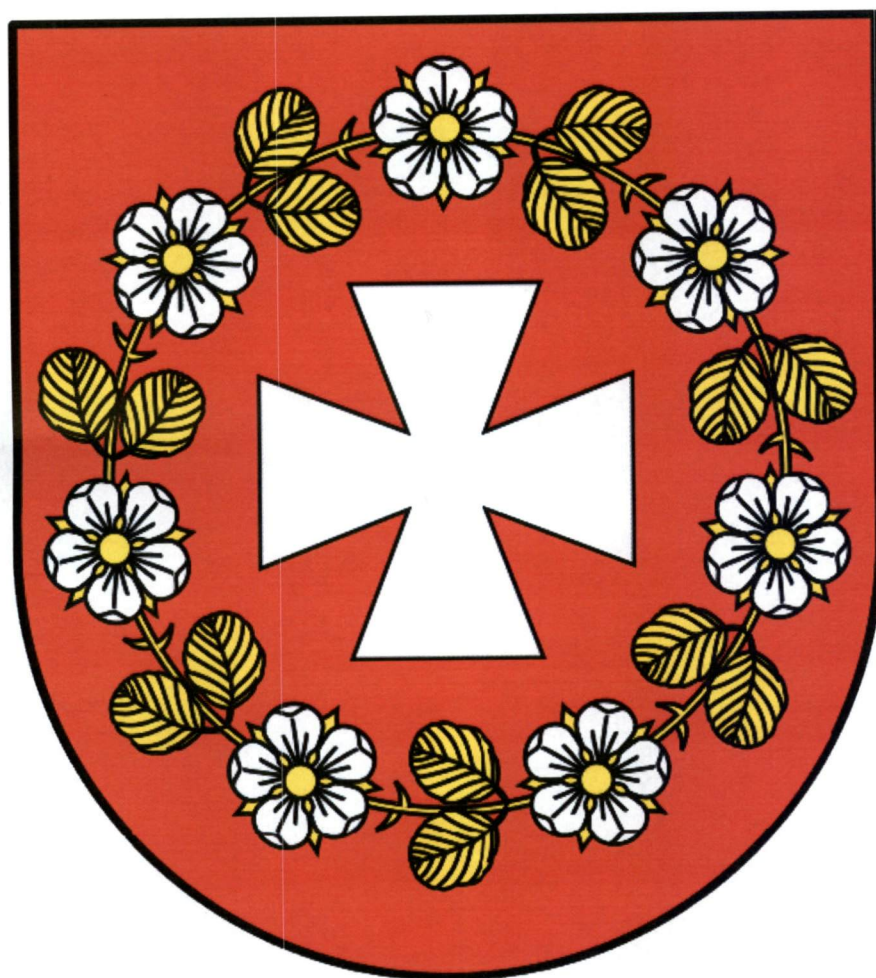
Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

PRZEWODNICZĄCY RADY

Wład
Władysław Widomski

**PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI
DLA GMINY CZERWONKA
NA LATA 2013-2017**

wrzesień 2013 r.

Załącznik
do Uchwały Nr XXVI/208/2013
Rady Gminy Czerwonka
z dnia 4 grudnia 2013 r.

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	str. 5
1.2. Słownik pojęć	str. 7
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	str. 8
3. Uwarunkowania formalno-prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	str. 9
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	str. 12
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	str. 12
4.1.1. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju	str. 12
4.1.2. Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013	str. 13
4.1.3. Krajowy program ochrony i opieki nad zabytkami	str. 15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	str. 18
4.2.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Mazowieckim na lata 2012-2015	str. 18
4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego	str. 19
4.2.3. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020	str. 19
4.2.4. Na poziomie Powiatu Makowskiego	str. 20
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	str. 22
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	str. 22
5.1.1. Program Ochrony Środowiska Gminy Czerwonka	str. 22
5.1.2. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego	str. 22
5.1.3. Program Ochrony Środowiska	str. 22
5.1.4. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego	str. 23
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Czerwonka	str. 23
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy Czerwonka	str. 23
5.2.2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w gminnej ewidencji zabytków	str. 28
5.2.3. Zabytki ruchome	str. 28

5.2.4. Zabytki archeologiczne	str. 30
5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	str. 35
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.	str. 35
6.1. Ocena stanu zachowania	str. 35
6.2. Analiza szans i zagrożeń	str. 35
7. Założenia programowe programu opieki nad zabytkami	str. 37
7.1. Określenie celów Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Czerwonka na lata 2013-2017	str. 37
7.2. Priorytety	str. 39
8. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	str. 45
9. Źródła finansowania działań	str. 46
10. Zasady monitorowania i oceny realizacji programu	str. 47

1. Wstęp

Gmina Czerwonka jest gminą wiejską położoną w środkowo- północnej części województwa mazowieckiego, w środkowej części powiatu makowskiego. Według fizyczno-geograficznego podziału Polski leży ona na Nizinie Północno-Mazowieckiej pomiędzy doliną Orzyca i Narwii na Wysoczyźnie Ciechanowskiej.

Gmina Czerwonka sąsiaduje z 6 gminami wiejskimi, od południa z gminami Szelków i Rzewnie, od zachodu z miastem Maków Maz. i gminą Karniewo, od północy z gminą Płoniawy-Bramura i Sypniewo, od wschodu z gminą Młynarze i miasto-gminą Różan.

Czerwonka oddalona jest o około 8,5 km od Makowa Mazowieckiego – siedziby powiatu i 100 km od Warszawy – stolicy państwa. Główną miejscowością gminy jest Czerwonka, to tutaj mieszczą się obiekty użyteczności publicznej oraz placówki oświatowe. Gmina Czerwonka składa się z 23 sołectw i zajmuje teren o powierzchni około 110,6 km² (11.059 ha). Gmina liczy 2722 mieszkańców. Średnia gęstość zaludnienia to 23,8 osoby/ km² (przy wskaźniku gęstości zaludnienia: dla powiatu makowskiego – 44,15 osoby/ km², dla województwa mazowieckiego – 145 osób/ km²).

Na ogólną powierzchnię 110 km² udział użytków rolnych w gminie stanowi 55 % ogólnej powierzchni, lasów zaś 42 %. Czerwonka jest gminą typowo rolniczą.

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe gminy Czerwonka. Stanowi ono dość jednorodny zbiór, składają się na nie najdawniejsze pozostałości bytowania człowieka na tych terenach, w postaci odkrytych stanowisk archeologicznych, z których najstarsze pochodzą z epoki kamienia oraz zachowane do czasów obecnych zabytki ruchome i nieruchome. Do zabytków ruchomych zaliczają się kapliczki, będące materialnym dowodem duchowości mieszkańców tego regionu oraz zabytki architektury będące w głównej mierze przykładem regionalnej drewnianej architektury mieszkalnej z okresu ostatnich stu lat. Na tym tle wyróżniają się zabytkowy murowany kościół w Czerwonce, będący obiektem o najwyższym znaczeniu kulturowym, z uwagi na niesione przezeń wartości duchowe, historyczne i obyczajowe.

Celem gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla gminy Czerwonka na lata 2013 – 2017; jest stworzenie długofalowej strategii ochrony i opieki nad zabytkami, położonymi w obrębie gminy. Program wyznacza kierunki działań i wskazuje narzędzia do ich realizacji; ma służyć rozwojowi gminy poprzez cele:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie ochrony zabytków łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podnoszenie świadomości ochrony dziedzictwa kulturowego wśród lokalnej społeczności;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych
- wykorzystanie i udostępnienie zabytków na potrzeby mieszkańców i turystów;
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- tworzenie warunków współpracy z właścicielami zabytków dla zapewniania ich opieki;

Ponadto zadaniem niniejszego opracowania jest :

- charakterystyka zasobów zabytkowych gminy i ocena stanu ich zachowania;
- określenie priorytetów w zakresie ochrony dóbr kultury Gminy Czerwonka;
- wskazanie źródeł finansowania zadań własnych gminy w zakresie określonym programem.

Wyznaczone w Programie cele będą realizowane w ciągu kolejnych czterech lat z wykorzystaniem środków prawnych (m.in. zapisy dotyczące ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, w innych aktach prawa miejscowego), finansowych (m.in. budżet gminy, fundusze zewnętrzne) i społecznych (m.in. współpraca z mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi).

Program wskazuje obowiązki gminy, ale przede wszystkim ma za zadanie poprzez określenie działań organizacyjnych, finansowych i realizacyjnych stworzyć lepsze warunki dla poprawy stanu zabytków na terenie gminy. Niezwykle istotną kwestią jest wzmocnienie współpracy między administracją samorządową, państwową, a społecznością lokalną, tak by wszystkie te środowiska współtworzyły odpowiednie środowisko dla ochrony i promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Niniejszy Program jest oficjalnym dokumentem przyjętym Uchwałą Rady Gminy. Obejmuje swoim zakresem wszystkie obiekty zabytkowe mieszczące się w granicach administracyjnych Gminy Czerwonka. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad

zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) realizacja Programu przewidziana jest na cztery lata, natomiast po upływie pierwszych dwóch lat od jego przyjęcia Wójt Gminy powinien złożyć sprawozdanie z realizacji zapisów programowych.

1.2. Słownik pojęć

Ileokroć w niniejszym programie jest mowa o:

- 1) programie – rozumie się przez to „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Czerwonka na lata 2013 - 2017”;
- 2) konserwatorze zabytków – rozumie się przez to Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, w skrócie MWKZ.
- 3) rejestrze zabytków – rozumie się przez to rejestr zabytków prowadzony przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie.
- 4) gminnej ewidencji zabytków – rozumie się aktualną ewidencję zabytków nieruchomości w postaci kart adresowych.
- 5) ustawie- rozumie się ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.)
- 6) zabytku – rozumie się przez to nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3, pkt 1 ustawy).
- 7) zabytek nieruchomy – rozumie się przez to krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji – np. niektóre krzyże, głazy pamiątkowe (art. 3 pkt 2 ustawy).
- 8) zabytek ruchomy - rozumie się przez to dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne i przedmioty upamiętniające

wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji - np. niektóre kapliczki i krzyże (art.3 pkt 3 ustawy).

- 9) MWKZ – rozumie się przez to Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 10) WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Ostrołęce
- 11) NID – rozumie się przez to Narodowy Instytut Dziedzictwa.
- 12) MKiDN – rozumie się przez to Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną dla uchwalenia Programu opieki nad Zabytkami stanowi art. 87, ust. 1, 2, 3, 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.), który brzmi:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust.1, mają na celu, w szczególności:
  - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
  - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
  - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
  - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio

sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Obowiązek opieki nad zabytkami nakłada na samorząd także Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).

3. Uwarunkowania formalno-prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce

Kwestię ochrony zabytków w Polsce podnosi już Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, NR 78 poz. 483), której 5 art. stwierdza, że „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.”. Umocowanie tej podstawowej zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w ustawie zasadniczej odzwierciedla jego najwyższą rangę.

Podstawowym aktem prawnym, który reguluje zasady ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz.1568 z późn. zm.), która wprowadziła szereg nowych rozwiązań systemowych, a także dostosowała polskie prawo w tym zakresie do standardów Unii Europejskiej. Ustawa z dn. 23 lipca 2003 r. współdziała także z innymi ustawami: ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 r. (Dz.U. z 2003 r., Nr 80, poz. 717 z późn. zm.), a także z ustawą Prawo Budowlane z 7 lipca 1994 r. (Dz. U. z 2006 r., Nr 156 poz. 1118 z późn. zm.).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadza podział na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Opieka nad zabytkami ma charakter wybitnie indywidualny i za jej realizację odpowiedzialny jest właściciel (względnie użytkownik obiektu). Z racji swych obowiązków właścicielskich, właścicielowi przysługują także pewne przywileje, w tym m.in. możliwość otrzymania wsparcia (dotacji) ze strony administracji publicznej.

Z kolei ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, czyli administracji rządowej i samorządowej, działające zgodnie z przypisanymi im ustawowo kompetencjami. W sytuacji, gdy Państwo lub gmina jest właścicielem zabytku przejmuje także obowiązki właścicielskie.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w znacznym stopniu rozszerzyła kompetencje samorządów, dając im nowe narzędzia w sferze ochrony zabytków. To po stronie samorządu wyznaczone zostały dwie formy ochrony – zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i utworzenie parku kulturowego. We wprowadzonej 5 czerwca 2010 r. nowelizacji (ustawa z dn. 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw – Dz. U. z 2010 r., nr 75, poz. 474) wyjątkową rangę uzyskała także gminna ewidencja zabytków, której rola nie ogranicza się już tylko do dokumentacji i informacji, ale także niesie obowiązek uzgodnień w stosunku do obiektów w niej ujętych (przy uzgodnieniu pozwoleń na budowę, decyzji o warunkach zabudowy). Korelacja między ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a ustawą o planowaniu przestrzennym zachodzi przede wszystkim na płaszczyźnie planowania, gdyż zgodnie z art. 4 ust. 6 i art. 7 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków ochronę obiektów zabytkowych uwzględnia się także w przygotowywaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W studium oraz w miejscowych planach uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków wraz z ich otoczeniem oraz zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, a także innych zabytków wskazanych w trakcie uzgodnień przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Warto nadmienić, że kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego zostały już wcześniej ujęte w art. 7, ust. 1, pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591, z późniejszymi zmianami), gdzie określone zostały zadania własne gminy, obejmujące sprawy m.in. ładu przestrzennego, kultury, oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podstawową formą ochrony jest wpis do rejestru zabytków, który może być dokonany na wniosek właściciela lub z urzędu. W artykule 9 rzeczonyj ustawy omówione są formy wpisów do rejestrów zabytków nieruchomości, które mogą objąć obiekty nieruchome, otoczenie zabytku wpisanego do rejestru. Szczególną formą ochrony są wpisy do rejestru zabytków układów urbanistycznych, układów ruralistycznych oraz zespołów budowlanych; które pozwalają na objęcie ochroną znacznie szerszych niż pojedynczy obiekt obszarów,

implikując przy tym różny reżim tej ochrony. Osobną kwestią, z którą związany jest inny zakres ochrony prawnej jest wpis do rejestru zabytków ruchomych.

Niezwykle istotną kompetencją samorządu w zakresie ochrony zabytków jest prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, która, jak już wspomniano, zyskała status narzędzia ochrony prawnej obiektów zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków i wiąże się z konkretnymi wymogami wojewódzkiego konserwatora zabytków względem właścicieli obiektów ujętych w ewidencji. Ewidencja prowadzona jest przez odpowiednio wójta, burmistrza bądź prezydenta w formie zbioru kart zabytków nieruchomych. Oprócz swojej funkcji informacyjnej i prawnej gminna ewidencja stanowi także podstawę do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami. Na poziomie wojewódzkim ewidencja prowadzona jest przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a na poziomie krajowym przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Innymi aktami prawnymi regulującymi kwestię ochrony zabytków są m.in. akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i inne przepisy prawne, w tym m.in.:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30 poz. 259).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71 poz. 650).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. 2004 nr 75 poz. 706).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz.U. 2004 nr 84 poz. 789).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz.U. 2004 nr 102 poz. 1066).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1302).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1304).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. 2005 nr 112 poz. 940).

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielenia dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2010 nr 64 poz. 396).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. z dnia 11 sierpnia 2011 r.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212 poz. 2153).
- Zarządzenia i Rozporządzenia Prezydenta RP w sprawie uznania za pomniki historii.

Tematykę ochrony zabytków znajdujących się w inwentarzach muzealnych podejmuje Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 1997 nr 5 poz. 24).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju

Aktualnie obowiązującym krajowym dokumentem planistycznym jest *Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju* (KPPZK) opracowana przez nieistniejące już Rządowe Centrum Studiów Strategicznych. Koncepcja ukazała się drukiem w 2001 roku (Monitor Polski z 2001 r., Nr 26, poz. 432). Zaktualizowana koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju powstała w 2005 r.

W latach 2004-2005 w Rządowym Centrum Studiów Strategicznych podjęto próbę aktualizacji KPPZK. Opracowana *Zaktualizowana koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju (wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko do Zaktualizowanej*

koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju), została zaakceptowana przez Radę Ministrów 6 września 2005 r. i skierowana do Sejmu RP 19 października 2005 r. (druk sejmowy nr 4).

Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju z uwzględnieniem w tym zagospodarowanie obiektów zabytkowych. W dokumencie wskazano sześć celów strategicznych. Jeden z nich odnosi się do ochrony zabytków i kształtowania krajobrazu kulturowego:

Cel strategiczny 5: Ochrona dziedzictwa kulturowego

Cel gospodarowania przestrzeni: *Kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz podjęcie działań mających na celu udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu.*

Kryteria kształtowania zagospodarowania przestrzennego:

- *przestrzenne oddalenie trwałych źródeł dewaloryzacji od obiektów dziedzictwa kulturowego;*
- *dostępność komunikacyjna krajobrazu kulturowego w sposób eksponujący jej najwyższe wartości i walory oraz przeciwdziałający jej degradacji;*
- *wkomponowanie obiektów dziedzictwa kulturowego narodu we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne;*
- *powiązanie funkcjonalno-przestrzenne obiektów dziedzictwa kulturowego z krajobrazem przyrodniczym.*

4.1.2. Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013

Uwaga! Dokument wygasa w 2013 r.

Narodowy program kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013 jest jednym z pięciu elementów opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” było uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury

i upowszechniania kultury. Dziedzictwo zostało określone jako potencjał poszczególnych regionów, który sprzyjać ma wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Każdy region poddany został analizie pod względem ilości zabytków

Celem strategicznym Narodowego Programu Kultury „*Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego*” jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami cząstkowymi Programu i sposobami ich realizowania są:

- *poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków poprzez zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku;*
- *kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne społeczne, poprzez formułowanie projektów rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne;*
- *zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości w wyniku tworzenia zintegrowanych narodowych produktów turystycznych poprzez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystyki kulturowej w Polsce w latach 2004-2013;*
- *promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego;*
- *rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez podnoszenie wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, podnoszenie zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków, powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami nad wpływem zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-ekonomiczny;*
- *tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej poprzez promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi;*
- *zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę poprzez wdrożenie programu „Absynt Patrymonium” – sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych.*

W ramach realizacji celu wytyczono dwa Priorytety oraz pięć Działań i Podprogramy Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” :

Priorytet 1 – Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

- *Działanie: 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.*
- *Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.*
- *Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.*

Priorytet 2 – Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego:

- *Działanie: 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.*
- *Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem, wwozem i przewozem przez granice.*

4.1.3. Krajowy program ochrony i opieki nad zabytkami

Artykuł 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 VII 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa kompetencje Rady Ministrów do uchwalenia na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Obecnie „Krajowy Program...” jest na etapie opracowywania. Dotąd, w roku 2004 powstały „Tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Tezy zawierają siedem podstawowych zasad konserwatorskich będących wykładnią dla szeroko rozumianych służb konserwatorskich czyli min.: pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów-restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów-architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Te zasady to:

1. *zasada primum non nocere,*

2. zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
3. zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
4. zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
5. zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,
6. zasada odwracalności metod i materiałów,
7. zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Ponadto w krajowym programie zostaną określone uwarunkowania opieki i ochrony zad zabytkami, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Ocenie poddany zostanie stan zabytków, stan opieki nad zabytkami oraz służb konserwatorskich i uregulowań prawnych. Ponadto określone zostaną warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji.

W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami dokonana będzie:

- *Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.*
- *Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.*
- *Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.*
  - *Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.*
  - *Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.*
  - *Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.*
  - *Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach.*
  - *Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.*
  - *Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie*

ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

W zakresie działań o charakterze systemowym:

- *Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).*
- *Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.*

W zakresie systemu finansowania:

- *Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.*

W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- *Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.*
- *Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie Ubytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.*
- *Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.*

W zakresie kształcenia i edukacji:

- *Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.*
- *Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa.*

- *Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.*
- *Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej.*
- *Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.*

W zakresie współpracy międzynarodowej:

- *Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.*
- *Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.*

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Mazowieckim na lata 2012-2015

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą Nr 42/12 z 12 marca 2012 r.

Dokument powstał przy ścisłej współpracy Departamentu Kultury Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego z Mazowieckim Biurem Planowania Regionalnego oraz Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 jest podstawowym dokumentem określającym politykę samorządu województwa w sferze sprawowania opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego racjonalnym wykorzystaniem. Głównym zamierzeniem Programu jest stworzenie warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami na terenie województwa mazowieckiego oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy i społeczny regionu.

Zawarty w niniejszym Programie hierarchiczny układ zamierzeń w tej sferze tworzą: wizja regionu, cel strategiczny, cele operacyjne i przyporządkowane im kierunki działań, a także zasady monitorowania oraz uwarunkowania realizacyjne – zestawienie głównych źródeł finansowania.

Program jest spójny z dokumentami programowymi samorządu województwa oraz uwzględnia ustalenia dokumentów opracowywanych przez administrację publiczną szczebla centralnego.

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Plan zagospodarowania województwa mazowieckiego został uchwalony 7 czerwca 2004 r. Uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego nr 65/2004.

Plan zagospodarowania jest planem o charakterze regionalnym, stanowiącym pomost między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym. Głównym celem opracowania planu zagospodarowania jest określenie polityki przestrzennej dla Mazowsza w zakresie:

- podstawowych elementów sieci osadniczych,
- rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej,
- wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Podstawowym zadaniem planu jest określenie kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego, które pozwalają na realizację „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego”.

Z uwagi na tematykę opracowania, istotne dla niego przede wszystkim są dwa punkty: dotyczący środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego.

Plan zagospodarowania dosyć skrótowo potraktował zagadnienia dotyczące dziedzictwa kulturowego.

4.2.3. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja) została opracowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, a uchwalona przez Sejmik Województwa w dniu 29 maja 2006 roku.

Jedną z najważniejszych sfer działań województw samorządowych, jest długofalowe programowanie rozwoju. Realizacja tych działań odbywa się poprzez opracowanie strategii rozwoju województwa i programów wojewódzkich. Na podstawie strategii prowadzona jest

polityka rozwoju województwa. Określać ma ona uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województw. Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje sejmiki województw do uchwalenia strategii rozwoju województw.

Kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury w „Strategii” omówione są bardzo pobieżnie. W części opisowej, w punkcie dotyczącym kultury i dziedzictwa kulturowego, zostały wymienione najbardziej charakterystyczne obiekty miast Mazowsza, które decydują o charakterze kulturowym województwa. Problemy związane z zabytkami i dziedzictwem kulturowym dotyczą przede wszystkim złego stanu technicznego zabytków oraz postępującej eliminacji zabudowy drewnianej z krajobrazu Mazowsza.

4.2.4. Na poziomie Powiatu Makowskiego

Uwaga! Dokument wygasa w 2013 r.

1) Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Makowskiego na lata 2007-2013 został uchwalony uchwałą Rady Powiatu w Makowie Mazowieckim nr IV/24/07 z dnia 22 lutego 2007 roku.

W rozdziale 4. *Turystyka* wymienione zostają najcenniejsze obiekty zabytkowe położone na terenie powiatu makowskiego mogące uatrakcyjnić „wypoczynek na makowskiej ziemi”. Poza przytoczeniem tego zestawienia plan w żaden sposób nie precyzuje działań mających na celu ochronę i wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego powiatu.

2) Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Makowskiego na lata 2010-2013

Uwaga! Dokument wygasa w 2013 r.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Makowskiego na lata 2010-2013 został przyjęty przez Radę Powiatu w Makowie Mazowieckim uchwałą Nr XXXII/210/10 z dnia 25 lutego 2010 r. W dokumencie tym określona została polityka Powiatu Makowskiego w stosunku do zlokalizowanego na jego obszarze dziedzictwa kulturowego oraz główne kierunki działań na rzecz ochrony tego dziedzictwa.

Główne cele Programu to:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Realizacja celów Programu Opieki nad Zabytkami ma odbywać się poprzez następujące działania:

- uwzględnienie ochrony zabytków w planach rozwoju powiatu,
- branie pod uwagę formy zabudowy podczas tworzenia planów zagospodarowania przestrzennego gminy, studium uwarunkowań w poszczególnych gminach powiatu,
- włączenie problemów ochrony nad zabytkami do zadań strategicznych, a dokładnie realizacja planu zagospodarowania przestrzennego założeniami związanymi z ochroną obiektów zabytkowych,
- uwzględnienie w planach zagospodarowania krajobrazu ochrony krajobrazu naturalnego.

3) Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Makowskiego

Powiatowy Program Ochrony Środowiska na lata 2004-2011 przyjęty został uchwałą Rady Powiatu Makowskiego Nr XXIII/127/04 z dnia 30 grudnia 2004 r.

Powiatowy Program Ochrony Środowiska jest podstawą działań Zarządu Powiatu w Makowie Mazowieckim w zakresie polityki ekologicznej, w szczególności w kierunku stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska. Program ten stanowi podstawę do formułowania wytycznych do gminnych programów ochrony środowiska.

Program w żaden sposób nie precyzuje działań mających na celu ochronę i dziedzictwa kulturowego powiatu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1. Program Ochrony Środowiska Gminy Czerwonka

Program Ochrony Środowiska Gminy Czerwonka na lata 2006-2011 przyjęty został przez Radę Gminy Czerwonka uchwałą Nr XXXIX/163/06 z dnia 25 września 2006 r.

Program ochrony środowiska wraz z planem gospodarki odpadami do 2011r. stanowi podstawę realizacji strategicznych działań z zakresu ochrony środowiska naturalnego i gospodarki odpadami, jest zarazem źródłem informacji o przyrodniczych uwarunkowaniach gminy i wskazówką kierunku sporządzania gminnych programów ochrony środowiska i planów gospodarki odpadami. Program wymienia jako najcenniejszy zabytek na terenie gminy kościół w Czerwonce, jednakże nie zostały w nim sformułowane żadne postulaty dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego z terenu gminy.

5.1.2. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

- a) **Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Czerwonka** uchwalony uchwałą Nr XX/78/2004 Rady Gminy w Czerwonce z dnia 12 listopada 2004 r.

W rozdziale 4 „Ustalenia ogólne dotyczące zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego” w §12 W zakresie ochrony krajobrazu kulturowego ustala się:

- 1) *utrzymanie charakterystycznych cech architektonicznych zabudowy w obiektach nowoprojektowanych i modernizowanych;*
- 2) *zachowanie istniejących dominant kompozycji przestrzennych;*
- 3) *zachowanie stref ekspozycji istniejących dominant urbanistycznych;*
- 4) *zachowanie i ochronę obiektów zabytkowych;*
- 5) *zachowanie i ochronę kompleksów leśnych.*

W rozdziale 5 „Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego ,zabytków i dóbr kultury współczesnej” w §13 pkt 1 Ustala się strefy obserwacji archeologicznej na terenie obrębów geodezyjnych Jankowo, Perzanowo, Tuszcz, Lipniki, Czerwonka zgodnie z zasięgiem zaewidencjonowanych stanowisk archeologicznych.

W strefach tych oraz na terenie stanowisk archeologicznych ustala się obowiązek:

- 1) *uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych, prac ziemnych, zmian warunków zabudowy oraz sposobu użytkowania terenu;*
- 2) *przeprowadzenia archeologicznych badań wykopaliskowych lub interwencyjnych wyprzedzających działania inwestycyjne;*
- 3) *prowadzenia prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym.*

W §14 dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji konserwatora zabytków ustala się:

- 1) *obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków zmian warunków zabudowy i zmian w użytkowaniu ;*
- 2) *obowiązek prowadzenia prac remontowych i modernizacyjnych pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.*

b) Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego obszar działek nr. 522,540,543 obręb geodezyjny Ulaski uchwalony Uchwałą Nr XII/45/07 Rady Gminy w Czerwoncu z dnia 26 listopada 2007 r. W rozdziale 4 „Ustalenia ogólne dotyczące zasad ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego i zabytków” w §9 W zakresie ochrony krajobrazu kulturowego dziedzictwa kulturowego i zabytków zawiera następujące ustalenia:

- 1) *nie ustala się stref obserwacji archeologicznej i stref ochrony konserwatorskiej;*
- 2) *nową zabudowę mieszkaniową należy projektować w nawiązaniu do tradycyjnej i historycznej zabudowy regionu.*

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Czerwonka

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy Czerwonka

Początki osadnictwa na terenie gminy sięgają epoki kamienia. Nie było to mocno zakorzenione osadnictwo. Na omawianym obszarze występują jedynie cztery stanowiska datowane materiałem zabytkowym na tę epokę. Jedno w Tłuszczu, nr 5 ogólnie przyporządkowane epoce kamienia, drugie w Adamowie - nr 32 odnoszące się do rolniczej,

neolitycznej kultury pucharów lejkowych z około 3,5 tys. lat p.n.e. i kolejne, ostatnie już, datowane na przełom epoki kamienia i epoki brązu w około 1700 r. p.n.e. w Janopolu, nr 22 i Adamowie, nr 32. Ta znikoma ilość stanowisk z epoki kamienia, luźno w zasadzie rozrzuconych po terenie gminy, nie dziwi wobec faktu z jednej strony występowania na obszarze dobrych gleb (osadnictwo w epoce kamienia lokuje się przede wszystkim w rejonach piaszczystych), z drugiej braku dogodnych, preferowanych przez ludzi w epoce kamienia, miejsce do osiedlenia się w postaci wydmowych wzniesień nad brzegami średniej wielkości rzek. Zatem omawiany teren był jedynie penetrowany i to sporadycznie przez ludzi w epoce kamienia, tak w okresie naturalnej gospodarki rolniczo-handlowej. Niewiele większa ilość stanowiska archeologicznych z kolejnej epoki - epoki brązu (1700-700 r. p.n.e.): w Ponikwi Wielkiej, nr 25 i z przełomu epoki brązu i epoki żelaza (około 700-600 r. p.n.e.) w Jankowie, nr 43, Budzynie Bolkach, nr 7, 8 i Budzynie Walędziętach, nr 18 oddaje tendencje osadnicze z epoki poprzedniej. Należy jednakże podkreślić, że osadnictwo w tych czasach skupia się przede wszystkim w zachodniej części gminy, w rejonie dzisiejszego Budzyna. Z pełni okresów halszackiego i lateńskiego epoki żelaza (ostatnie 600 lat p.n.e.) na terenie gminy nie występuje ani jedno stanowisko archeologiczne, a z okresu wpływów rzymskich (0-IV w. n.e.) tylko jedno stanowisko w Budzynie Bolkach, nr 7. Następane 700 lat to brak śladów bytności człowieka na tych terenach, nie odkryto ani jednego stanowiska archeologicznego, co wskazuje na zerwanie ciągłości osadniczej na terenie gminy na okres około 1500-2600 lat. Nie występuje na terenie gminy ani jedno stanowisko z pierwszej części wczesnego średniowiecza - z około VI-X wieku. Brak na terenie gminy nazwy patriotyczne zakończone na -ice, które odnoszą powstanie miejscowości o takich nazwach do VI-VIII wieku. Świadczy to o istnieniu pustki osadniczej na terenie gminy przez bardzo długi czas. Odrodzenie osadnictwa nastąpiło dopiero w momencie umacniania się państwa wczesnopiastowskiego, w XI-XII wieku. Zostają założone wtedy pojedyncze osady rycerskie (Zawada Ponikiew, nr 18, 20, 21, 22, w Ponikwi Wielkiej nr 3, 23, 25 i prawdopodobnie nr 35 oraz w Lipnikach, nr 4, w Janopolu, nr 14, w Jankowie, nr 42, w Budzynie Walędziętach, nr 18, w Budzynie Bolkach, nr 7, 8 i w Czerwoncu - archiwalne stanowisko nr 1). Osadnictwo wczesnośredniowieczne doby XI-XIII skupia się przede wszystkim w dwóch rejonach: obecnej wsi Ponikwi i Zawady Ponikiew i związane jest z rzeką Różanicą oraz na północ od Makowa Mazowieckiego w rejonie Budzyna. To drugie skupienie osadnicze związane jest z kolei z Orzycem. Wiek XIV-XV to na terenie Mazowsza wielka fala migracji i osadnictwa szlacheckiego, wywodzącego się spod Ciechanowa, Płocka, Zakroczymia. Sięgnęła ona także terenów gminy Czerwonka. To szlacheckie osadnictwo skupiło się przede wszystkim

w rejonie wsi Czerwonka i do tych czasów należy odnieść powstanie wsi. Fala tej migracji w XV w. opanowała teren całej obecnej gminy, pozwoliła włączyć obszar do księstwa mazowieckiego i dała początek wielu wsiom: Lipniki, Jankowo, Perzanowo, Mariampole, Krzyżewo, Dąbrówka, Cieciorki, Adamowo.

Nie wiadomo jakiemu ośrodkowi administracji terytorialnej początkowo podlegał teren dzisiejszej gminy. Wiadomo natomiast, że przed 1361 r. wchodził w skład kasztelani zakroczymskiej, która w 1355 r. na trzy lata została nadana w lenno przez króla Kazimierza Wielkiego księciu mazowieckiemu Siemowitowi III Trojdenowiczowi, po czym ponownie wróciła do rąk króla. Po śmierci Kazimierza w grudniu 1370 r. Siemowit III objął we władanie ziemię zakroczymską wraz z całym Mazowszem. W 1374 roku podzielił księstwo między swoich dwóch synów, przy czym ziemię zakroczymską wraz z Makowem i Różaniem oddał Januszowi I. Wtedy to wydzielono ziemię makowsko-różańską zwaną bardzo często *districtus* z określeniami *prope Maków* i *prope Różan*. Od północy granicą jej zasięgu była Puszcza Kurpiowska po granicach wsi Nakły, Nowa Wieś, na zachodzie granica dochodziła do Mamina, dalej biegła ona niedaleko ujścia Węgiejki do Orzyca, przecinała Orzyc i prowadziła ku Pełcie sięgając za Czarnostowo, stąd biegła ku granicznej na wschodzie Narwi.

Po śmierci księcia Janusza I w 1429 r. ta część Mazowsza przypadła w udziale jego wnukowi, księciu Bolesławowi IV, zmarłemu w 1454 r.. Z tej racji, że jego czterej synowie byli małoletni, władze w ich imieniu sprawowała babka, księżna Anna, a po jej śmierci księżna Barbara, matka książąt. W 1471 dorośli już Książęta podzielnicy terytorium, przy czym ziemia makowsko-różańska przypadła w udziale księciu ciechanowskiemu Januszowi II. Po bezpotomnej śmierci księcia w 1495 r. ziemię objął we władanie najstarszy jego brat Konrad III i władał ją do swojej śmierci do 1503 r.. W imieniu małoletnich synów- Stanisława i Janusza rządy na tym terenie do 1517 r. sprawowała ich matka księżna Anna (Radziwiłłówna). Od tego roku bracia rządzili Mazowszem wspólnie. W 1524 r. w niewyjaśnionych okolicznościach nagle zmarł starszy brat książę Stanisław, a w 1526 r. umarł także książę Janusz III. Po ich śmierci i po kilku miesiącach rządów księżnej Anny Mazowsze zostało włączone do Korony i utworzono zeń województwo mazowieckie.

Nowo utworzona ziemia nie miała swojej stolicy, a posiadała dwa równorzędne ośrodki w Makowie i Różanie. Żaden z tych ośrodków nie narzucał drugiemu ani miana ani

prerogatyw, czego dowodem było istnienie sądów ziemskich i w Makowie i w Róźnie. Oby dwa te ośrodki posiadały także innych urzędników np. rządców. Natomiast nie wiadomo czy urząd starosty, który od połowy XV wieku zastąpił rządcę, był wspólnym, czy istniał oddzielnie dla tych miast.

Pod względem przynależności kościelnej teren ziemi makowsko-różańskiej wchodził w skład diecezji płockiej, utworzonej przez Bolesława Śmiałego w 1075 r. Początkowo należał do archidiakonatu płockiego, a od 1443 r. do, wydzielonego zeń, archidiakonatu pułtuskiego. W archidiakonacie tym w 1693 r. utworzono dekanat makowski, a latach 1693-64 dekanat różański. Do parafii w Róźnie należy jeszcze dzisiaj wschodnia część terenu gminy. Zachodnia należy do parafii w Czerwonce, utworzonej w XVIII wieku. Jej Fundatorem w 1675 r. był właściciel wsi, po raz pierwszy wzmiankowanej w 1402 r. A. Błędowski, a erygowano ją w 1676 r. Pierwszy kościół drewniany, pierwotnie pod wezwaniem św. Marii Magdaleny, był konsekrowany w 1680 r.

Powiększony w 1780 r. ze środków J.A. Ciemnińskiego, sędziego ziemskiego różańskiego. Obecny kościół neogotycki, murowany pod wezwaniem Matki Boskiej Nieustającej Pomocy został wybudowany w latach 1901-5(6) staraniem ks. P. Włostowskiego. Uległ on wielkim zniszczeniom w wyniku działań wojennych w 1944 r., a po wojnie został odbudowany. Pierwszą świątynią na terenie obecnej gminy była jednak drewniana kaplica wystawiona w początkach XVI w. W miejscu zwanym Święta Trójca na prawym brzegu Różana, około 1600-1700 m. na południowy-wschód od Ponikwi Wielkiej, na gruntach wsi Zawady Ponikiew, na górującym nad okolicą wyniesieniu. Po raz pierwszy wzmiankowana była w 1514 r. Istniała ona prawdopodobnie do połowy XVIII w. Kolejna wzniesiona była z fundacji p. Zawadzkiego, rotmistrza chorągwi janczarskiej. Rozebrana została przez Niemców, którzy tutaj mieli swój punkt obserwacyjny. Po wojnie odbudowana, jest filialnym kościołem parafii w Róźnie. Obok kościoła p.w. Świętej Trójcy znajduje się cmentarz, na którym na uwagę zasługuje płyta nagrobna z rozetami narożach Zofii Bronic z 1861 r. Po trzecim rozbiórce Polski teren gminy Czerwonka wraz z całą byłą ziemią makowsko-różańską został wcielony do Prus Nowoschodnich, od 1779 roku do Kamery Płockiej, a w tym czasie Maków przestał być siedzibą powiatu. W okresie Księstwa Warszawskiego ziemie te należały do departamentu płockiego, a po 1815 r. do województwa płockiego, po zmianie nazewnictwa na rosyjskie, do guberni płockiej. W dobie caratu w 1866 r. omawiany teren został wcielony

do guberni łomżyńskiej, do ponownie utworzonego powiatu makowskiego. Należał do niego także po II wojnie światowej, a obecnie do województwa mazowieckiego.

Zabudowę architektoniczną obszaru gminy Czerwonka stanowi w przeważającej większości jednorodzinne budownictwo mieszkalne, skupione wzdłuż głównych dróg, tworząc zabudowę charakterystyczną dla wsi „ulicówki” lub „wielodroźnicy”. W większości wypadków jednorodzinne budynki mieszkalne usytuowane są na niewielkich działkach, usytuowanych sąsiadująco, wzdłuż drogi przebiegającej przez wieś. Wspomniane obiekty pozbawione wartości zabytkowej przeważnie powstały w okresie ostatnich 50 lat, wypierając wcześniejszą zabudowę drewnianą, której zachowane przykłady stanowią najliczniejszą grupę obiektów zabytkowych na terenie gminy. Zabytki architektury jakie dominują w krajobrazie gminy Czerwonka to przede wszystkim drewniane budynki mieszkalne z pierwszej ćwierci XX w. stanowiące przykład architektury ludowej typowej dla regionu północnego Mazowsza. Posiadają one wartość naukową, wynikającą z siły dowodowej zabytku jako dokumentu minionej epoki. Zostały one wzniesione na planie prostokąta, są jednokondygnacyjne z użytkowym poddaszem. Przekryte są dachami dwuspadowymi pierwotnie krytymi dachówką lub strzechą. Podmurówkę stanowi kamień polny, ściany wzniesione są w konstrukcji zrębowej z łączeniem belek na jaskółczy ogon. Szczyty oszalowane są deskami, niekiedy układającymi się we wzór rąbu. W niektórych wypadkach zachowała się dekoracja snycerska w postaci śparogów wieńczących szczyty budynków (np. Mariampole 11) oraz dekoracyjnych obramień otworów okiennych i naroży budynków (np. Guty Duże 29). Do rzadkości należy zachowana oryginalna stolarka okienna w postaci okien ościeżnicowych oraz stolarka drzwiowa np. w formie drzwi spągowych.

Jedynym obiektem na terenie gminy Czerwonka reprezentującym ponadprzeciętną wartość architektoniczną jest kościół parafialny pod wezwaniem Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Czerwonce, wzniesiony w latach 1901-1906, będący wybitnym przykładem architektury neogotyckiej na Mazowszu. Jest on wpisany do rejestru zabytków pod numerem rejestru A-471 decyzją z dnia 07.07.1981 r.

5.2.2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Na terenie gminy do rejestru zabytków wpisany jest 1 obiekt. Jest to **kościół parafialny p.w. MB Nieustającej Pomocy w Czerwonce** wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-471 decyzją z dnia 07.07.1981 r.

Zestawienie obiektów ujętych w gminnej ewidencji (nierejestrowych):

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	WOJEWÓDZKA EWID. ZAB.
1.	Budzyno-Walendzięta	Nr 12	budynek mieszkalny – chałupa drewniana	TAK
2.	Czerwotka		cmentarz przykościelny	TAK
3.	Czerwotka		cmentarz parafialny rzymskokatolicki	TAK
4.	Czerwotka	Nr 11	budynek mieszkalny – chałupa drewniana	TAK
5.	Guty Duże	Nr 29	budynek mieszkalny – chałupa drewniana	TAK
6.	Mariampole	Nr 11	budynek mieszkalny – chałupa drewniana	TAK
7.	Ponikiew Wielka	Nr 2	budynek mieszkalny – chałupa drewniana	TAK
8.	Sewerynowo (Wąski Las)		mogiła zbiorowa pacjentów szpitala pomordowanych podczas II wojny światowej	TAK
9.	Soje		mogiła wojenna z okresu II wojny światowej	TAK
10.	Ulaski	Nr 28	budynek mieszkalny – chałupa drewniana	TAK
11.	Ulaski	Nr 29	budynek mieszkalny – chałupa drewniana	TAK

5.2.3. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome na terenie gminy Czerwotka związane są z dominującą na tym obszarze religią katolicką. Zalicza się do nich wyposażenie kościołów w Czerwonce oraz kapliczki, które ustawiane były przez miejscową ludność przy drogach. Są one materialnym dowodem duchowości mieszkańców tego regionu oraz świadectwem ich tożsamość. W ogromnej większości wypadków miejscowa ludność sprawuje pieczę nad kapliczkami, jednakże nader często osoby prowadzące prace zabezpieczające nie posiadają fachowej wiedzy dotyczącej konserwacji obiektów zabytkowych. W konsekwencji nieumiejętnie prowadzonych prac konserwatorskich prowadzi to do zatarcia zabytkowego charakteru obiektu lub jego

bezpowrotnego uszkodzenia. Z tego względu obiekty te wymagają zabezpieczenia i poddania ich konserwacji przez odpowiednio wykwalifikowane osoby.

W rejestrze zabytków znajdują się następujące zabytki ruchome:

Wyposażenie kościoła p. w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Czerwonce - 6 obiektów, nr rej. B-28 B/5, dec. z dnia 13.05.1970 wł. Parafia rzymskokatolicka w Czerwonce.

Obiekty zachowane to:

- Nagrobek Jana Prawdzic Ciemnowskiego, klasycyzm, 1845 r., piaskowiec rzeźbiony i rytą
- Ornat biały, klasycyzm, poł. XIX w., ryps jedwabny, haft płaski, kwiaty żółte i czerwone
- Ornat biały, klasycyzm, kon. XIX w., adamaszek, haft płaski, kwiaty złocisto-żółte

W ewidencji zabytków znajdują się następujące zabytki ruchome:

1. Wyposażenie kościoła p. w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Czerwonce - 9 obiektów:

- Figura – św. Franciszek, I poł. XIX w., piaskowiec
- Ołtarz główny, neogotyck, pocz. XX w., drewno
- Fotel, pocz. XX w., neogotyck, drewno - dąb bejcowany
- Krzyż procesyjny, pocz. XX w., neogotyck, żeliwo
- Monstrancja, II poł. XIX w., neobarok, mosiądz pozłacany
- Monstrancja, poł. XIX w., klasycyzm, srebro pozłacane
- Feretron – rama, k. XIX w., ludowy, drewno malowane
- Ornat zielony, II poł. XIX w., neobarok, jedwab, haft
- Ornat biały, II poł. XIX w., neobarok, jedwab, haft

2. Budzyno-Walendzięta, kapliczka murowana z cegły, ok. 1929 r. (przy posesji nr 26)

Poza wymienionymi wyżej obiektami ochroną poprzez umieszczenie w gminnej ewidencji zabytków objęte są następujące zabytki ruchome:

I.p.	Adres	Obiekt
1.	Budzyno-Walendzięta	Krzyż wotywny, 1902 r.
2.	Soje nr 1	Krzyż wotywny, 1914 r.

5.2.4. Zabytki archeologiczne

Zestawienie stanowisk archeologicznych:

Miejscowość	nr obszaru / nr stanowiska na obszarze/nr stanowiska w miejscowości	nr i data wpisu do rejestru zabytków	funkcja obiektu	kultura	chronologia
Adamowo	42-69/1/1		1. ślad osadnictwa 2. osada	Nieokreślona Średniowiecze	Nieokreślona Średniowiecze
Adamowo	42-69/26/2		1. ślad osadnictwa		Nowożytny
Adamowo	42-69/27/3		1. ślad osadnictwa		Nowożytny
Adamowo	42-69/28/4		1. ślad osadnictwa		Nowożytny
Adamowo	42-69/32/5		1. ślad osadnictwa 2. ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych (?)	Neolit Okres nowożytny
Adamowo	42-69/33/6		1. ślad osadnictwa		Epoka kamienia – epoka żelaza
Adamowo	42-69/34/7		1. osada		Okres nowożytny
Budzyno	43-67/34/1		1. osada	Późne średn. i nowożytność	XV – XVIII w.
Budzyno	43-67/35/2		1. osada	Późne średn. i nowożytność	XIV-XV w.
Budzyno	43-67/36/3		1. osada	Późne średn. i nowożytność	XIV-XVI w.
Budzyno	43-67/37/4		1. osada	Późne średn. i nowożytność	XIV-XV w.
Budzyno-Bolki	43-67/7/1		1. osada 2. osada	Łużycka Wczesne średniowiecze	VEB/Ha – okres wpływów rzym. XI-XIII w.
Budzyno-Bolki	43-67/8/1		1. osada 2. osada	Łużycka Wczesne średniowiecze	XI-XIII w.
Budzyno-	43-67/38/1				

Nowiny					
Budzyno-Walendziejowa	42-67/18/1		1. ślad osadnictwa 2. ślad osadnictwa		Epoka brązu? Wczesne średn.
Cieciórki Szlacheckie	42-68/11/1		1. ślad osadnictwa 2. ślad osadnictwa		Późne średn. Nowożytność
Cieciórki Szlacheckie	42-68/12/2		1. osada 2. ślad osadnictwa		XIV-XV w. XVIII w.
Cieciórki Szlacheckie	42-68/13/3		1. ślad osadnictwa		Nowożytność
Cieciórki Szlacheckie	42-68/14/4		1. ślad osadnictwa		XV w.
Cieciórki Szlacheckie	42-68/15/5		1. osada		XIV-XVI w.
Cieciórki Szlacheckie	42-68/16/6		1. osada		Nowożytność
Cieciórki Szlacheckie	42-68/17/7		1. ślad osadnictwa		XV w.
Cieciórki Szlacheckie	42-68/18/8		1. ślad osadnictwa		k. starożytna
Ciemniewo	43-68/23/1		1. osada	polska	Nowożytność
Czerwonka	43-68/1/1		1. ślad osadnictwa	polska	średniowiecze
Czerwonka	43-68/10/6		1. osada 2. osada	polska polska	Późne średn. Nowożytność
Czerwonka	43-68/11/7		1. ślad osadnictwa	polska polska	Późne średn. Nowożytność

			2. osada		
Czerwonka	43-68/12/8		1. osada 2. osada	polska polska	Późne średn. Nowożytność
Czerwonka Włociańska	43-68/13/9		1. osada 2. osada	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Czerwonka	43-68/20/10		1. ślad osadnictwa 2. ślad osadnictwa	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Czerwonka	43-68/21/11		1. osada 2. osada	polska polska	Późne średn. Nowożytność
Czerwonka Szlachecka Kolonja	43-68/4/1		1. ślad osadnictwa 2. ślad osadnictwa	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Czerwonka Szlachecka Kolonja	43-68/5/2		1. osada 2. ślad osadnictwa	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Czerwonka Szlachecka Kolonja	43-68/6/3		1. ślad osadnictwa 2. ślad osadnictwa	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Czerwonka Szlachecka Kolonja	43-68/7/4		1. osada 2. osada	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Czerwonka Szlachecka Kolonja	43-68/8/5		1. osada 2. osada	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Dąbrówka	42-68/21/1		1. ślad osadnictwa 2. ślad osadnictwa		Późne średn. Nowożytność
Dąbrówka	42-68/22/2		1. ślad osadnictwa		XV-XVIII w.
Dąbrówka	42-68/23/3		1. ślad osadnictwa	nieokr.	Nieokr.
Guty Duże	42-69/2/1		ślad osadnictwa		średniowiecze/nowożytność

Guty Duże	42-69/9/1		1. osada		XV-XVIII w.
Guty Duże	42-69/10/2		1. osada 2. osada		XIV/XV-XV w. XVI-XIX w.
Guty Duże	42-69/11/3		1. osada		XV-XIX w.
Guty Małe	42-68/1/1				
Guty Małe	42-68/20/2		1. osada		Nowożytność
Jankowo	43-67/6/1				Okres wpływów rzymskich
Jankowo	43-67/39/2		1. osada	Późne średn.	XIV-XV w.
Jankowo	43-67/40/3		1. osada	Późne średn. i Nowożytność	XIV-XVIII w.
Jankowo	43-67/41/4		1. osada	Późne średn. i Nowożytność	XIV-XVII w.
Jankowo	43-67/42/5		1. osada	Wczesne średn.	X-XIII-XIV w.
Jankowo	43-67/43/6			Łużycka	
Janopole	43-68/14/1		1. ślad osadnictwa 2. osada	polska polska	Wczesne średn. Nowożytność
Janopole	43-68/22/2		1. ślad osadnictwa	?	EK – EB ?
Kałęczyn	42-68/9/1		1. ślad osadnictwa		Nowożytność
Krzyżewo- Jurki	42-68/2/1		1. osada		XVI-XVIII w.
Krzyżewo- Jurki	42-68/3/2		1. osada		XV-XVI w.
Krzyżewo- Marki	42-68/4/1		1. osada		Nowożytność
Krzyżewo- Marki	42-68/5/2		1. osada 2. ślad osadnictwa		XIV w. Nowożytność
Lipniki	43-69/2/1		1. osada		Średniowiecze
Lipniki	43-69/3/2		1. ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
Lipniki	43-69/4/3		1. osada		Wczesne średn.
Mariampole	42-69/29/1		1. osada		Późne średniowiecze
Perzanowo	43-68/2/1		1. osada 2. osada	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Perzanowo	43-68/3/2		1. osada 2. ślad osadnictwa	polska polska	Późne średn. Nowożytność
Perzanowo	43-68/9/3		1. osada 2. osada	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Perzanowo	43-68/16/4		1. osada 2. osada	polska polska	Średniowiecze Nowożytność
Perzanowo	43-68/17/5		1. ślad	polska	Średniowiecze

			osadnictwa 2. osada	polska	Nowożytność
Perzanowo	43-68/18/6		1. osada 2. ślad osadnictwa	polska polska	Nowożytność Średniowiecze
Perzanowo	43-68/19/7		1. ślad osadnictwa	polska	Nowożytność
Perzanowo Kolonia	43-68/8/1		1. osada		Średniowiecze/ Późne średn.
Ponikiew Wielka	42-69/3/1		1. osada		Wczesne średn.
Ponikiew Wielka	42-69/23/2		1. osada 2. osada		XI-XIII w. Późne średniowiecze/Nowożytność
Ponikiew Wielka	42-69/24/3		1. osada 2. osada		Późne średniowiecze/Nowożytność Nowożytność
Ponikiew Wielka	42-69/25/4		1. ślad osadnictwa 2. osada 3. osada	łużycka	EB XII w. Późne średniowiecze/Nowożytność
Ponikiew Wielka	42-69/35/5		1. ślad osadnictwa		XI-XII w.
Ponikiew Wielka	42-69/36/6		1. ślad osadnictwa		Nowożytność
Sewerynowo	43-68/15/1		1. osada	polska	Nowożytność
Soje	42-69/30/1		1. ślad osadnictwa		Nowożytność
Soje	42-69/31/2		1. ślad osadnictwa		Nowożytność
Święta Trójca	42-69/4/1		1. ślad osadnictwa 2. osada 3. osada		Późne średniowiecze Późne średniowiecze/Nowożytność Nowożytność
Tłuszcz	43-69/5/1		1. ślad osadnictwa 2. ślad osadnictwa	?	EK Średniowiecze

5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Zabytkiem, który ma największe znaczenie dla gminy, ze względu na jego ponadregionalną wartość artystyczną, historyczną i naukową jest kościół p. w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Czerwonce wraz z zabytkowym wyposażeniem. Jest on wybitnym przykładem architektury neogotyckiej z początku XX w. na terenie północnego Mazowsza.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

6.1. Ocena stanu zachowania

W skali całej gminy można ocenić stan zachowania zabytków nieruchomych jako dobry. Większość obiektów jest stale użytkowana, znajduje się w dostatecznym i dobrym stanie technicznym. Zachowany i czytelny jest także układ urbanistyczny większości wsi z terenu gminy. Figurująca w ewidencji zabytków mogiła zbiorowa ok. 500 osób, głównie osób starszych i kalek, pacjentów szpitala w Makowie Mazowieckim, zamordowanych w 1940 r. przez niemieckiego okupanta, zlokalizowana w Sewerynowie jest uporządkowana i systematycznie pielęgnowana. Figurujące w gminnej ewidencji zabytków kapliczki podlegają bieżącym pracom konserwatorskim i kompleksowym remontom – najczęściej wykonywanym przez lokalną społeczność. Bieżącym remontom poddawany jest również kościół p. w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Czerwonce (ostatni remont obejmował prace konserwatorskie przy wieży kościoła). Zagospodarowania i wygradzenia wymaga mogiła wojenna z okresu II wojny światowej zlokalizowana na skraju lasu we wsi Soje.

Osobnym problemem w skali całej gminy jest zagrożenie dla stanowisk archeologicznych, które bywają niszczone w wyniku orki na polach.

6.2. Analiza szans i zagrożeń

Szansy i zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego w Gminie Czerwonka można podzielić na kilka obszarów. Będą to:

Obszar I. Funkcjonowanie samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obszar II. Stan zachowania zabytków nieruchomych, w tym stanowisk archeologicznych.

Obszar III. Obecność zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych gminy, powiatu, województwa.

Obszar IV. Wizerunek dziedzictwa gminy i jego wykorzystanie społeczne oraz turystyczne.

Obszar V. Finansowanie prac i działań związanych z zabytkami.

Obszar I

Funkcjonowanie samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Szanse	Zagrożenia
Stać współpracę z samorządem powiatowym i MWKZ	Brak wypracowanego modelu współpracy z samorządem powiatowym i MWKZ
Systematyczne realizowanie zadań w zakresie ochrony zabytków	Wobec braku bieżących remontów i stałego nadzoru postępująca degradacja obiektów zabytkowych
Posiadanie wykonanej gminnej ewidencji zabytków	Brak wizji strategicznej dot. zarządzania dziedzictwem gminy

Obszar II

Stan zachowania zabytków nieruchomych i stanowisk archeologicznych.

Szanse	Zagrożenia
Niewielka reprezentatywna grupa zachowanych obiektów nieruchomych, przede wszystkim drewnianej architektury mieszkalnej	Potencjalnie duże zagrożenie samowolami budowlanymi umniejszającymi wartość zabytkową
	Potencjalnie duża liczba zniszczeń stanowisk arch. w wyniku orki
Stosunkowo dobry stan techniczny obiektów zabytkowych	Brak środków finansowych na remonty w skali samorządu, województwa – które mogłyby być dedykowane na zabytki

Obszar III

Obecność zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

Szanse	Zagrożenia
Uwzględnianie ochrony zabytków w nowych planach miejscowych i w studium	Brak wyznaczonych stref ochrony dla obiektów zabytkowych w MPZP

Obszar IV

Wizerunek dziedzictwa Gminy i jego wykorzystanie społeczne oraz turystyczne.

Szanse	Zagrożenia
Możliwość wykorzystania turystycznego zabytków w Czerwonce	Częsty brak społecznej świadomości dot. zabytków
Rozwój nowych szlaków turystycznych	Brak opracowań pod kątem turystycznego wykorzystania obiektów
Potencjał różnorodności dziedzictwa w tworzeniu nowych produktów turystycznych	Brak kompleksowych informacji o zabytkach na stronie www gminy

Obszar V

Finansowanie prac i działań związanych z zabytkami.

Szanse	Zagrożenia
Duża dostępność funduszy zewnętrznych, choć o niewielkich środkach	Brak środków w budżecie samorządu gminy, powiatu i województwa
	Brak środków w budżecie MWKZ
	Brak działań w zakresie wykorzystania potencjału ekonomicznego zabytków

7. Założenia programowe programu opieki nad zabytkami

7.1. Określenie celów Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Czerwotka na lata 2013-2017

Wynikającymi z art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami celami programu opieki nad zabytkami, są:

- a) *konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;*
- b) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- c) *wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- d) *zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu oraz przyjęcie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzeni;*

- e) *wykreowanie wizerunku gminy i tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego;*
- f) *zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;*
- g) *uregulowanie stanu formalno-prawnego obiektów i obszarów zabytkowych;*
- h) *wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- i) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- j) *tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;*
- k) *powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;*
- l) *przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do wykorzystania w opiece nad zabytkami funduszy strukturalnych Unii Europejskiej;*
- m) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.*

W oparciu o ustawowe cele programu opieki nad zabytkami, zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy oraz jej możliwości i perspektywy rozwoju zostały sformułowane następujące cele programu opieki nad zabytkami gminy Czerwonka na czteroletni okres programowania 2013-2017:

- a) Systematyczne realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami;
- b) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i trwała poprawa stanu ich zachowania;
- c) Uwzględnienie ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa archeologicznego w dokumentach planistycznych i strategicznych gminy
- d) Wykreowanie atrakcyjnego wizerunku gminy oraz budowanie tożsamości, a także podnoszenie atrakcyjności gminy, w szczególności miejscowości Czerwonka poprzez udostępnienie zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych;
- e) Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w środowisku mieszkańców gminy;
- f) Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy pod kątem rozwoju ruchu turystycznego (turystyka weekendowa);
- g) Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- h) Wykorzystanie funduszy krajowych i funduszy strukturalnych unii europejskiej w działaniach samorządu zmierzających w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony zabytków.

7.2. Priorytety

Określone przez program priorytety są rozwinięciem celów programu. W ramach każdego priorytetu wyznaczone zostały poszczególne działania.

Priorytet I

Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Przyjęcie przez Radę Gminy Programu Ochrony Zabytków na lata 2013-2017 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.	UG, RG, mieszkańcy, MWKZ
2.	Opracowanie i coroczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych.	UG, RG, właściciele i zarządcy ob., MWKZ
3.	Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomości Gminy Czerwonka	UG, MWKZ
4.	Oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazany przez samorząd Powiatu (znak Konwencji Haskiej)	UG, Starostwo
5.	Okresowa kontrola (nie rzadziej niż raz na 2 lata) właściwego oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazany przez samorząd Powiatu (znak Konwencji Haskiej).	UG, Starostwo
6.	Ustalenie terenów, dla których niezbędne jest opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, istotnych dla ochrony dziedzictwa kulturowego.	UG
7.	Systematyczne uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków o obiekty przewidziane do ochrony ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i przekazywanie tych wykazów do Starostwa Powiatowego oraz WKZ.	UG, MWKZ, STAROSTWO
8.	Objęcie ochroną cennych obiektów przyrodniczych.	UG, MWKZ, WKP

9.	Aktualizacja informacji o obiektach zabytkowych w ewidencji gruntów i budynków.	UG, Starostwo
10.	Coroczne zabezpieczenie w budżecie Gminy Czerwonka środków finansowych na realizację zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	UG, RG
11.	Stała współpraca samorządu z Delegaturą WUOZ w Ostrołęce.	UG, WUOZ, STAROSTWO
12.	Udostępnianie strony internetowej Gminy dla potrzeb działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.	UG
13.	Systematyczne podnoszenie kwalifikacji pracowników samorządowych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.	UG
14.	Uczestnictwo w szkoleniach dotyczących kompetencji samorządów w zakresie ochrony zabytków.	UG
15.	Dążenie do powołania w Urzędzie Gminy komórki/osoby odpowiedzialnej za proces rewitalizacji obszarów historycznych oraz ochronę zabytków.	UG

Priorytet II

Zahamowanie procesów degradacji zabytków i trwała poprawa stanu ich zachowania.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Przekazanie Starostwu Powiatowemu wykazu obiektów objętych ewidencją zabytków oraz jego systematyczne aktualizowanie.	UG, STAROSTWO
2.	Stworzenie modelu współpracy z właścicielami i administratorami obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	UG, właściciele i zarządcy obiektów
3.	Współpraca samorządu ze związkami wyznaniowymi będącymi właścicielami i zarządcami zabytków sakralnych (kościół, cmentarze).	UG, związki wyznaniowe
4.	Sprawne interweniowanie przez właściwe służby gminne w celu przeciwdziałania zaorywaniu stanowisk archeologicznych.	UG, STAROSTWO
5.	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy historycznych nagrobkach i miejscach pamięci narodowej na zabytkowych cmentarzach (mogiła wojenna w Sojach) oraz przy kapliczkach i krzyżach	UG, RG, MWKZ
6.	Poddanie pomników przyrody niezbędnym zabiegom pielęgnacyjnym.	UG, MWKZ, WOJ.

		KONSERWATOR PRZYRODY
7.	Stała współpraca na poziomie planowanych inwestycji z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, prowadząca do poprawy stanu ich zachowania i utrzymania w jak najlepszym stanie substancji zabytkowej.	UG, właściciele i zarządcy obiektów
8.	Ulgi podatkowe, bądź dofinansowanie prac remontowych przy obiektach figurujących w gminnej ewidencji zabytków.	UG

Priorytet III

Uwzględnienie ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa archeologicznego w dokumentach planistycznych i strategicznych gminy.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomych tj. obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w opracowywanych dla terenu Gminy Czerwonka dokumentach studialnych dot. polityki przestrzennej np. studia i plany zagospodarowania przestrzennego.	UG, MWKZ
2.	Uwzględnianie zasad ochrony stref występowania zabytków archeologicznych w opracowywanych dla terenu Gminy dokumentach studialnych dotyczących polityki przestrzennej np. studia i plany zagospodarowania przestrzennego.	UG, MWKZ

Priorytet IV

Kreowanie wizerunku Gminy oraz budowanie tożsamości, a także podnoszenie atrakcyjności Gminy poprzez udostępnianie zabytków dla potrzeb kulturalnych, społecznych, turystycznych.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Obchody roku jubileuszowego Czerwonki	UG, mieszkańcy, MWKZ, NID, ngo's i grupy społeczne
2.	Udział w organizacji corocznej imprezy Europejskich Dni Dziedzictwa, organizowanych przez NID – we wrześniu każdego roku	UG, NID, mieszkańcy, ngo's i grupy społeczne

3.	Organizacja corocznego Rajdu Historycznego	UG, ngo's, grupy społeczne, nadleśnictwo
4.	Współdziałanie z organizatorami cyklicznych przedsięwzięć służących pogłębianiu zainteresowania dziedzictwem kulturowym Gminy Czerwonka	UG, mieszkańcy, ngo's i grupy społeczne, nadleśnictwo
5.	Propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami	UG, ngo's i grupy społeczne,
6.	Współdziałanie z organizatorami różnorodnych imprez i przedsięwzięć związanych z obchodami rocznic historycznych i wydarzeń szczególnie istotnych dla dziejów Gminy	UG, ngo's i grupy społeczne
7.	Inicjowanie i organizacja wystaw stacjonarnych wewnętrznych i plenerowych popularyzujących dziedzictwo kulturowe Gminy Czerwonka	UG, MWKZ, ngo's i grupy społeczne
8.	Opracowanie na podstawie wykonanej gminnej ewidencji zabytków cyfrowej bazy danych o obiektach zabytkowych i historycznych przestrzeniach, o istotnych wartościach krajobrazu kulturowego i jak najszersze jej udostępnianie poprzez umieszczenie na stronach internetowych Gminy.	UG, ngo's i grupy społeczne
9.	Realizacja programu edukacji środowiskowej wśród dorosłych i dzieci.	UG, Kuratorium Oświaty
10.	Organizowanie gminnych konkursów historycznych, plastycznych i fotograficznych na temat obiektów zabytkowych w Gminie (placówki edukacyjne oraz instytucje kultury, stowarzyszenia)	UG, szkoły, ngo's i grupy społeczne
11.	Udzielanie wsparcia finansowego z budżetu Gminy na działania służące ochronie dziedzictwa kulturowego, a podejmowane przez organizacje pozarządowe, związki wyznaniowe i inne podmioty życia społecznego w mieście.	UG, ngo's i grupy społeczne, związki wyznaniowe
12.	Przygotowanie wydawnictw propagujących historię i dziedzictwo Gminy	UG, ngo's i grupy społeczne
13.	Wytyczenie i organizacja nowych szlaków rowerowych na terenie Gminy – w sąsiedztwie obiektów zabytkowych	UG, nadleśnictwo
14.	Nagradzanie i wyróżnianie najlepszych inicjatyw zw. z zabytkami	UG, właściciele i

	(np. konserwacje) przez Wójta Gminy.	zarządcy obiektów, lokalna społeczność
15.	Stała współpraca z prasą, radiem i telewizją oraz wykorzystywanie Internetu do prezentacji dziedzictwa kulturowego Gminy (np. przygotowanie audycji).	UG
16.	Wydawanie publikacji, folderów oraz wspieranie katalogów, wystaw i innych wydawnictw prezentujących środowisko kulturowe Gminy.	UG, ngo's i grupy społeczne

Priorytet V

Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w środowisku mieszkańców Gminy.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Przygotowanie programu zajęć do zabytków Gminy przy udziale Kuratorium Oświaty oraz doradców metodycznych.	UG, Kuratorium oświaty
2.	Podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie zawodowe nauczycieli i osób działających w sferze upowszechniania dziedzictwa kulturowego.	UG
3.	Wprowadzenie i systematyczne uzupełnianie na stronie internetowej Gminy zakładki dot. dziedzictwa kulturowego.	UG
4.	Współorganizacja różnorodnych, ogólnodostępnych przedsięwzięć (konferencje, sesje popularno-naukowe, rajdy), popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz potrzebę jego ochrony	UG, ngo's i grupy społeczne, nadleśnictwo
5.	Prowadzenie polityki informacyjnej dotyczącej pozytywnych działań konserwatorskich i remontowo-budowlanych przy obiektach i przestrzeniach zabytkowych	UG, MWKZ
6.	Powołanie wspólnie ze Starostwem Powiatowym i Wojewódzkim Konserwatorem Społecznych Opiekunów Zabytków działających na terenie Gminy.	UG, MWKZ, Starostwo
7.	Organizowanie corocznych wydarzeń rocznicowych o charakterze promującym dziedzictwo Gminy, w tym Rajdu Historycznego	UG, ngo's i grupy społeczne, nadleśnictwo

Priorytet VI

Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Wprowadzenie ulg podatkowych z tytułu przeprowadzanych remontów i restauracji zabytków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	UG, RG
2.	Wypracowanie polityki informacyjnej służącej szerokiemu społecznemu upowszechnianiu bieżących informacji o aktualnie ogłaszanych terminach naboru wniosków, Programach Operacyjnych, programach MKiDN i innych możliwościach pozyskania środków finansowych na realizację prac remontowych, konserwatorskich i rewitalizacji obiektów zabytkowych.	UG

Priorytet VII

Wykorzystanie funduszy krajowych i funduszy strukturalnych unii europejskiej w działaniach samorządu zmierzających w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony zabytków

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Monitoring przez powołaną w ramach Urzędu Gminy komórkę organizacyjną ds. dziedzictwa, dostępnych funduszy dedykowanych ochronie dziedzictwa.	UG
3.	Bieżące zamieszczanie na stronach internetowych Gminy dostępnych samorządowi informacji dotyczących możliwości pozyskania zewnętrznych środków finansowych, ułatwiających właścicielom i zarządcom obiektów zabytkowych terminowe i prawidłowe składanie stosownych wniosków.	UG
4.	W miarę możliwości organizacyjnych Urzędu doradztwo w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych na zachowanie i utrzymanie obiektów zabytkowych.	UG

8. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami

Zakłada się, że zadania określone w Programie będą wykonywane za pomocą następujących podstawowych instrumentów:

- a) instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- b) instrumentów finansowych (m.in. współfinansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- c) instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
- d) instrumentów społecznych (m.in. poprzez działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi);
- e) instrumentów kontrolnych (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. Źródła finansowania działań

Działania związane z opieką nad zabytkami i ochroną zabytków będące statutowym obowiązkiem samorządu powinny być w dużej mierze finansowane z budżetu Gminy Czerwonka. Dla wielu działań jednak możliwe jest pozyskanie środków krajowych i środków z funduszy europejskich. Osobnym źródłem finansowania może być partnerstwo publiczno-prywatne, czyli pozyskiwanie środków we współpracy z prywatnymi inwestorami.

Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na podanych poniżej stronach internetowych:

- a) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” –
www.mkidn.gov.pl
- b) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” –
www.mkidn.gov.pl

- c) Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz wymiany kulturalnej” –
www.mkidn.gov.pl
- d) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Kultura 2007–2013 –
www.mkidn.gov.pl
- e) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”, projektu nr
6.4. *Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym*
www.interreg.gov.pl
- f) Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” –
www.interreg.gov.pl
- g) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja
sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” –
www.minrol.gov.pl
- h) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Kapitał ludzki” –
www.mrr.gov.pl
- i) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” –
www.mrr.gov.pl
- j) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” –
www.mrr.gov.pl
- k) Informacje dotyczące Programu Operacyjnego „Fundusz dla organizacji
pozarządowych” –
www.ngo.pl;_www.funduszngo.pl
- l) Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o
partnerstwie publiczno-prywatnym-
www.partnerstwopublicznoprywatne.info
- m) Informacje dotyczące Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu
Finansowego – **www.eog.gov.pl**

10. Zasady monitorowania i oceny realizacji programu

Z realizacji programu Wójt Gminy Czerwonka sporządzi w roku 2015 i 2017 sprawozdania, które zostaną przedstawione Radzie Gminy. W sprawozdaniu powinny znaleźć się informacje o poziomie realizacji zadań podejmowanych w ramach przyjętych priorytetów.